

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

SAMTIDEN

VECKOSKRIFT

FÖR

POLITIK OCH LITTERATUR

UTGIFVEN AF

C. F. BERGSTEDT.

N° 6.

Lördagen den 11 Februari

1871.

Politiska rättsfrågor.

De sex sista månadernas händelser hafva bragt å bane några principfrågor af förfärande allvar. Så vida vi ej vilja tro att världens öden endast styras af slumpen, och att åtmistöne här på jorden styrkan är den enda lag, sjelfviskheten den enda visdom, finner man sig manad att söka göra sig reda för de rättsgrunder som leda och ännu leda de europeiska staterna i deras förhållande till hvarandra. Ett bevis för tillvaron af sådana politiska rättsbegrepp, om än fördunklade af intressen och lidelser, finna vi deri att alla parter söka att med mer eller mindre giltiga rättsgrunder betäcka sina klandrade handlingar, och alla parter äro föremål för ett sådant klander från någon sida.

Först möter oss då den frågan, huru långt rätten till sjelfförsvår sträcker sig. Det är numera intet tvifvel derom, att fransmännen voro de anfallande; utan allt afseende på utmaningarne från andra sidan, som en hederlig och förståndig regering borde hafva gjort allt för att undvika, och de krigiska önskingarne i Tyskland, som icke kunna hafva varit någon hemlighet för de maktägande i Frankrike, kan man tryggt påstå att preussiska regeringen under närvarande förhållanden icke skulle hafva tagit ansvaret på sig för ett fredsbrott, hvilket väger så tungt på hvar och en som dertill gifver anledning. Den franska armén gick först öfver gränsen, och

ingenting kunde således vara mer berättigadt än att anfallet återkastades genom diversion af tyska trupper på det franska området, både för att hämnas den lidna skymfen och för att genom en afgörande seger sätta sig i säkerhet mot vidare angrepp. Men huru långt hade Tyskland rätt att utsträcka detta defensiva anfall? Den allmänna meningen i Europa har i detta fall talat temligen tydligt: i och med Sedan's kapitulation var detta ändamål uppnådt, och om den Nordtyska förbundsregeringen då hade erbjudit en för Tyskland tillfredsställande men för Frankrike icke rent af tillintetgörande fred, skulle ingen hafva kunnat säga att hon öfverträd sin befohgenhet. Ju större moderation konung Wilhelm för öfrigt ådagalagt vid uppställandet af fredsvilkoren, desto klarare hade glansen förblifvit af hans vapens exempellösa framgång.

Att det tyska folket känner trycket af en sådan fientlig mening, bevisas bäst deraf, att flere af deras bättre skriftställare bemödat sig att förklara och ursäktta det förfärande som blifvit vidtaget. Frankrike, heter det, var för mycket förödmjukadt för att icke söka hämnas de lidna nederlagen, och för litet försvagadt för att nödgas lemna Tyskland i fred under någon längre tid. Felet i sjelfva utgångspunkten för denna argumentering visar sig emellertid vid första ögonkastet. Det vill mer än mensklig skarp-

sinnighet till att urskilja den härfina linie vid hvilken ändamålet var uppnådt utan att vara öfverskridet, och de tyska ledarne hafva lemnat den långt bakom sig. Tänkande tyskar inse nu sjelfva, att hvad de lyckats åstadkomma är något helt annat än hvad de velat: de hafva ruinerat sitt eget välstånd, på samma gång de ruinerat Frankrikes; de hafva fördunklat sin egen vapenåra, på samma gång de tillintetgjort Frankrikes, men de hafva hos sina fiender grundlagt ett nationalhat, som skall öfverleva deras ekonomiska och politiska vanmakt. Tyskland har isolerat sig från Europa.

Känslan af denna isolering har gifvit sig luft i mer än en af Tysklands mest ansedda periodiska skrifter. Österrikes ytterst tillbakadragna hållning mot den nordtyska regeringens nyaste vänskapsbetygelser, Böhmens, Ungerns och de forna polska landsdelarnes högljudda sympatier för Frankrike, den mer moderata skandinaviska tidningspressens alltid kyliga ton, och framför allt den märkliga omstämning som på sista tiden egt rum i England, — allt detta på en gång har ändå sin respekt med sig. »Vi stå ensamme midt i Europa», utbrister en af dessa författare; »ingen vill hafva vår hjälp, oaktadt vår makt att hjälpa.» Hvem skulle i sjelfva verket begära Tysklands beskydd? Kanske Danmark, Holland och Belgien, kanske Schweitz eller Rumänien? Det må vara bittert för den svage att sakna beskyddare, men det är än bitterare för den starke att icke hafva någon som begär att skyddas. Sålunda går det hvar och en som tager ut sin rätt till det yttersta; han finner snart nog att han tagit för mycket, men han kan icke tråda tillbaka, och han nödgas till sitt eget förderf taga än mer, till dess lyckan en gång vänder honom ryggen.

En annan fråga rörer tredje mans rätt att förblifva utom striden, och denna rätt förekommer oss alldeles ovilkorlig, ehuru mycket den blifvit bestridd. Det är ingen annan än politiska vanvettingar som fordrat att makter sådana som Sverige skulle gå i elden för Frankrike, men deremot har Englands folk och regering fått uppbära så mycket mer förebråelse därför att de ej kommit Frankrike till hjälp. Man bör härvid icke förglömma, att det öde som 1864 öfvergick Danmark var till icke ringa del Napoleons verk, som afvisade den

dävarande engelska regeringens inbjudning till en ny väpnad intervention till Danmarks fördel; men utan allt afseende på detta och annat gammalt groll mellan de allierade från Krim-kriget, var det en alldeles oberättigad fordran att England, som icke stört någon stats ro, skulle uppoffra sina inbyggares lif och välfärd på det hopplösa försöket att afvärja en million väl öfvade, väl utrustade och öfverträffligt väl anförda tyskars anfall på ett folk, med stora ekonomiska hjälpkällor och en beundransvärd personlig tapperhet, men utan förberedelse för kriget, utan disciplin, och framför allt utan en enda anförare till hvilken en bundsförvandt skulle kunna hysa något förtroende. Hvad Englands diplomati gjort för att förekomma kriget, lär vi väl nu snart nog komma till erkännande, och de storartade offer som det engelska folket hemburit på brödrakärlekens altare kunna tryggt sägas vara öfver allt erkännande. Det har förvånat och retat våra tysk-fientliga landsmän, att England så tåligt fördragit hvad man kallat preussiskt öfvermod, och onekligt är att den som mins den britiska diplomatiens språk mot Portugal och Grekland, för ganska lumpna personers skull och af ganska tvifvelaktiga anledningar, väl haft skäl till någon förundran öfver det fogliga sätt hvarpå lord Granville upptog händelsen med de engelska kolfartygen vid Rouen, att icke tala om det i högsta grad förnärmande och utmanande språk som den tyska pressen under hela kriget fört mot England, hvilket detta lands regering och folk emellertid hafva full rätt att sätta sig öfver. Men England har gjort rätt uti att spara sina krafter till det afgörande ögonblicket. Dess bemedling hade icke kunnat erbjudas, då den icke blifvit af båda krigförande makterna påkallad, men det har icke afsägit sig rätten att lägga sin tyngd i vågskålen för att nedstämman en öfvermodig segrares anspråk och rädda den besegrade parten från fullständig tillintetgörrelse. En sådan rol torde England komma att spela, ty oaktadt ringheten af sin landtmakt, har det någonting att betyda nu, sedan Tyskland uttömt sina krafter genom ett halfärgigt fälttåg, och det är icke säkert att ej det nu sammanträdande parlamentet kommer att antaga en krigisk uppsyn. England skall då utan tvifvel söka samverkan med

Österrike och Italien, för att återställa rättstillståndet i Europa, och sker detta, anse vi att de stora neutrala staterna uppfyllt allt hvad man af dem har att fordra. *Ultra posse nemo obligatur* — ingen är skyldig att uträtta mer än han förmår. Alla samtliga neutrala makterna i Europa hade ej kunnat hindra den våldsamma sammanstötningen, och det har varit hela vår världsdels ruin, om de genast från början kastat sig i striden. Vi måste därför erkänna noninterventionens riktighet såsom grundsats; det kan komma förhållanden under hvilka hvarje neutralitet måste brytas, men hvarje politiskt myndigt folk måste döma för sig sjelft när rätta ögonblicket är inne, utan att de öfriga dermed hafva att befatta sig.

Den tredje frågan är ännu allvarsammare än de båda föregående, och den framkallas oemotståndligt af de upprörande tvister som nu sönderslita franska folket inom sig. Vi uppställa denna fråga sålunda: huru långt skall ett folk gå i försöken att försvara sin sjelfständighet, och kan en regering för politiska ändamål oinskränkt uppoffra undersåtens lif och egendom? Intet folk som ej till den yttersta gränsen af sin förmåga anstränger sig för att bevara sitt oberoende är värdt att räknas bland fria nationer, och så länge uppoffringen endast gäller egendom, eller till och med vapenföra mäns lif, så länge det fins hopp att någonting dermed uträttas, så manar fosterlandskänslan att ej rygga tillbaka. Men ett folks hela stridsbara manskap, äfven om vi utsträcka beräkningen till dess alla yttersta gräns och upptaga alla åldersklasser mellan 18 och 50 år, uppgår ej till mer än omkring en femtedel af hela befolkningen. Man kan med Gambetta och de sydfranska rödrepublikanerna tala om ett krig *à outrance* endast under den förutsättningen att nationen består uteslutande af vuxna män, som stå ensamma i världen och kunna fritt disponera öfver lif och blod, utan att det kommer någon annan vid. Men nu består hvarje folk till fyra femtedelar af värlösa, först kvinnorna, derefter barn i den åldern att de ovilkorligen behöfva vård af andra; vidare den del af ungdomen som närmar sig mannaåldern, utan att ännu vara vuxen dess försakelser och ansvar, samt slutligen gubbarne, som hafva sin arbetsdag bakom

sig och genom dess mödor förvärfvat rätt till hvila under den korta tiderymd som ännu skiljer dem från grafven. Denna ofantliga pluralitet af samhällets invånare frågar ingen till råds när man beslutar sig till ett försvar på lif och död; man säger sig handla i deras namn och för deras räkning, hvilket må vara sant till eu viss gräns, nemligen så vidt de endast underkastas sådana försakelser som de kunna bära; men går det deröfver, då är det styrkan som våldför den svagare och undergräfvat framtiden genom att uppoffra lifvet i dess brodd. En sådan rätt ligger ej i människors händer.

Derför äro befästade städer en förfärlig vederläggning af den trygghet som med dem afses, och *belägring* är ett ord som icke hade rätt att öfverleva det sjuttonde århundradet. Fordom, när de befästade städerna voro små och deras befolkning inskränktes till några tusental, unnade de anfallande i allmänhet fritt aftåg för kvinnor och barn. Den preussiska krigskonsten har ej varit lika mänsklig, men äfven om dess ledare visat de franska belägrade städerna en sådan barmhertighet, hade den icke varit verkställbar. Till och med för det lilla Peronne's värlösa befolkning hade det haft nästan öfverstigliga svårigheter att i den utplundrade landsbygden finna skydd för dess kvinnor och barn, men för stora städer såsom Strassburg och Metz, med 100 och 60 tusen invånare, hade det varit en ren omöjlighet, för att icke tala om Paris, med dess egna två millioner, dessutom uppsvälda genom inflyttningar i massa från den omgifvande landsbygden. Vi hafva alla beundrat den franska hufvudstadens hjeltediga försvar, men när vi få se hvad det kostat, skall måhända denna beundran förvandla sig i fasa. Patriotismen har sin rätt endast så länge den ej kränker mensklighetens ännu heligare rätt, och vi befara högeligen att denna blifvit kränkt till en grad hvarom vi icke gjort oss något begrepp. De vilda massorna i Belleville, som under hela belägringen lefvat på allmän bekostnad, hade lätt att öfverrösta barnen och sjuklingarne, som dagligen i hundratal dukade under för bristen på den vård och det slags näring som natur, uppfostran och det civiliserade lifvet i allmänhet gjort till vilkor för lifvets upprätthållande. Det är mycken fråga, hvilken tjänst Thiers gjort

Frankrike med dessa befästningar. Nästan alla den europeiska kontinentens hufvudstäder intogos under det första årtiondet af vårt sekel af Napoleons härskaror, och hans egen hufvudstad led två gånger denna förödmjukelse, men öfversvämningarne voro öfvergående och spåren hastigt utplånade, under det Frankrike för det beundrade försvaret af Paris denna gång får plikta med lidanden som icke en menniskoålder skall förslå att läka.

En lärdom bör här af vara vunnen för all framtid, nemligen den att icke vidare befästa stora städer, och att rasera sådana befästningar som kunna föranleda ett uppreparande af dessa bittra månaders händelser utanför Frankrikes befästade städer. Det motstånd mot fientliga anfall som kan anses ligga i ringmurar måste flyttas öfver på ett annat område och läggas i större rörlighet och öfning hos den väpnade styrkan samt i en djupare nationalitetskänsla, som, genom uppfostran grundad och genom hög bildning befästad, gör en tillfällig ockupation ändamålslös för angriparen, och en fortfarande besittning för honom antingen omöjlig eller åtminstone i hög grad farlig och obehäglig. Det var en riktig tanke af Napoleon III att ingen regering bör afträda en landsdel utan inbyggarnes eget begifvande, och det är stor skada att han genom svekfulla tillställningar sjelf förstörde dess tillämpning; men hvad som är rätt gör sig nog efter hand gällande, och den tyska regeringen skall knappast våga att tillägna sig Elsass och det tyska Lothringen, utan att åtminstone till skenet inhemta befolkningens bifall.

De sista underrättelserna från Frankrike synas antyda, att det hotande inbördes kriget åtminstone för ögonblicket kan afvändas. Hvad regeringsdelegationen i Bor-

deaux skall hafva beslutit, att kriget måste fortsättas, *kosta hvad det vill och hvilka följderna än må blifva*, är ett vansinne som gränsar till hädelse, och Gambettas föreställning, att den franska hufvudstadens invånare, hellre än att kapitulera, skulle sjelfva sticka den i brand, är så vanvettig att den stämplar honom såsom en sjelfspilning, men icke som en statsman. Det ligger i den galliska racens lynne att göra parad med sitt dödsförakt, och sjelfmord och dueller äro derföre vanligare i Frankrike än i något annat land; men detta är hvarken naturligt eller vördnadsvärdt, utan en råhet, som på samma gång är en svaghet, nemligen svagheten för det teatraliska skenet, och den blir afskyvärd när det blir fråga om att låta hela samhällen gå under, endast för att väcka beundran och uppseende. Vissa asiater döda sig sjelfva för att hämnas på öfvermåktiga motståndare. Det är denna hedendom några poetiserande politici velat inflytta i den civiliserade världen.

Vi hafva uppkastat några spörsmål om politisk rätt, och vi hafva tyckt oss finna att rätten är oskiljaktig från nyttan. Ett krig som företages i defensus syfte, men sträcker utöfver den stränga nödvändighetens gränser, är på en gång orättfärdigt och ovist; lika så den nonintervention som går långt nog att tillåta en starkare helt och hållet förintä en underlägsen fiende; äfven så det sjelfförsvaret som, i förgätenhet af mänsklighetens fordringar, ålägger uppoffringar af det slag som en maktlysten regeringsfaktion, i förening med en laglös mobb, ännu för ett ögonblick sedan sågs kräfvat af det franska folket. Alla tre sakerna äro i sig sjelfva berättigade, men när man drifvet rätten till ytterlighet, får man orätt och gör sig sjelf skada.

Arbetare-frågan.

1.

Vi finna under denna titel i sista häftet af *Svensk Tidskrift* för sistlidet år en uppsats af *J. W. Arnberg*, hvare författaren, med anledning af några nyare ut- och inländska skrifter i ämnet, ger en särdeles läsvärd och lättfattlig framställning af denna frågas ställning hos de stora industri-

idkande folken. Det är så sällan något af värde hos oss utkommer inom den politiska ekonomiens område, att vi hoppas våra läsare skola finna det naturligt och i sin ordning, om vi söka att göra rättvisa åt hr Arnbergs innehållsrika och i den ar- genämaste form hållna lilla arbete, på

samma gång vi skola bemöda oss att närmare belysa några sidor af saken som han lemnat jemförelsevis oberörda.

Om det i politiskt afseende har sina stora olägenheter att vara ett litet och fattigt samhälle, med ringa kapital och ringa utveckling af den industri som företrädesvis är ett upphof till den stora rikedom, så har det å andra sidan sina ganska betydande fördelar att vara fredad för dessa våldsamma brytningar mellan de arbetsgivande och de arbetande klasserna, mellan rikedom och armod, som utgöra de rikare folkens stora närvarande bekymmer. Äfven vi hafva våra arbetare-frågor, hvilka af den upplysta och erfarna människokärleken begära sin lösning, emedan de på mångfaldigt sätt ingripa i vårt svenska lif och betinga vår framtida frid och trefnad, men det är redan en lycka att kunna nämna dem i pluralis, och att slippa se dem, såsom ett enda rödt jettespöke, stirra emot oss i form af striden mellan hopad rikedom och ytterlig nöd, eller såsom den vanligen, ehuru icke med önskvärd noggrannhet, kallas, kampen mellan *kapitalet och arbetet*.

Om det behöfs exempel på det onda som slagord kunna åstadkomma, så hafva vi här ett af första rangen. Få begrepp i verlden hafva blifvit så förhatliggjorda som *kapitalet*, och likväl är hvarje mensiska kapitalist som eger sitt bohag, sina verktyg, eller endast den oförtärda afkastningen af gårdagens arbete. Kapitalet är arbetarens trognaste vän, såsom vi skola söka att i få ord visa. Endast den som ingenting har förvärfvat, och ingenting *vill* förvärfva, kan vara en fiende till kapitalet.

Hvad är då kapitalet, eftersom det kan blifva föremål för så mycket misskännande och hat, att det fins talrika klasser som, om de kunde, skulle alldeles vilja utrota det från jorden? Vi lemna de vetenskapliga definitionerna i deras värde, men vi tro, att man kommer sanningen tillräckligt nära för praktiska ändamål, om man säger att kapital är allt hvad människan kan förtära men för ögonblicket afhåller sig från att förtära, i ändamål att deraf draga fördel för den kommande dagen. Det är ett stort misstag, som skriftställare i den politiska ekonomien ofta begå, att från kapitalet undantaga hvad som är afsedt till personlig förbrukning. Hvad af den torft-

gaste måltid är öfver för morgondagens behof, är ett kapital, emedan det tjenar att förlägga en dags arbete. En börda ved som icke uppbrännes i dag är ett kapital, emedan den duger till att i morgon tillfredsställa en arbetande varelses behof af värme och på detta sätt underhålla hans produktionskraft. Kapital är all frukt af en försakelse som kommer framtiden till godo.

Om kapitalets väsende varit bättre insedt, skulle många misshälligheter hafva kunnat undvikas, emedan det är den civiliserade människans bestämmelse, hvilken det beror på henne sjelf att uppnå, att blifva kapitalist, derigenom att hon, genom afhållsamhet från att förbruka hela frukten af sitt eller andras åt henne öfverlåtna arbete, gör sig oberoende af den närmaste stundens behof. Endast vilden kan icke blifva kapitalist, emedan framtiden för honom är ett ord utan all betydelse. Han kan ej idka åkerbruk, emedan han för stunden förtär kornet som han skulle hafva till utsäde. Att hela människoklasser finnas som äro i samma belägenhet, att lefva för dagen utan omsorg om den följande, är ett beklagligt faktum, men det är icke en följd af människans naturliga egenskaper utan en protest deremot, som skall öfvervinnas af civilisationen. Före åkerbrukets införande fans intet kapital; menskligheten lefde för dagen. Ju mer odlingen framskrider, desto mer minskas antalet af dessa samhallets pariahs, och huru mycket än arbetslöshetens eländen falla i ögonen, säger oss erfarenheten att de äro mindre än förr. Kinesen, och öfverhufvud asiaten, räknar ej dem som dö af hunger; än mindre räknades dessa olyckliga af perser, skyter och meder; det var som det skulle så vara, och ingen tänkte på något annat.

Det är en annan fördom eller okunighet som sannolikt äfven mycket bidragit att förvärpa förhållandet mellan arbetsgivare och arbetare. Möjligheten att skaffa sig öfverdådiga materiella njutningar är den egenskap hos kapitalet som ensamt eller företrädesvis lyser i ögonen på den ouppfostrade arbetaren. Kunde han se litet längre, så skulle han finna att det endast är ett ringa antal kapitalister som förslösa sina tillgångar på vällefud, och att dessa ingalunda äro afundsvärda, under det att flertalet använder sin ökade förmögenhet till att förlägga än mer arbete och följakt-

ligen bereda utkomst åt ett ökad antal arbetare, endast förbehållande sig själfva en ringa del af de hoplagda vinsterna. Män såsom Rotschild, Peabody och Astor hafva af sin furstliga förmögenhet haft ingenting annat än sitt lufs uppehälle, och den senare plögade säga att han af sin oerhörda rikedom endast hade husrum, kläder och föda. Saken är lätt bevisad, om man antager att en fabrik, som till exempel i anläggning kostat en half million och kan sysselsätta femhundra arbetare, egdes i lika stora andelar af själfva dessa arbetare. Vi kunna beräkna, att om den hade en enda egare, skulle denne af inkomsten använda tredjedelen eller högst hälften för sina personliga behof, och nedlägga det öfriga på utvidgandet af sin rörelse eller i andra företag. Om arbetarne hade något förutseende, måste de handla på alldeles samma sätt och afsätta minst hälften såsom en reserv för framtida behof af reparationer, nya maskiner, till att möta försämrade konjunkturen o. s. v., så att hvad de i bästa fall, under förutsättning af den mest utmärkta affärsskötsel, hvari dock en samling af arbetare svårligen kan täfla med en eller några få utbildade affärsmän, utöfver sin arbetsförtjenst skulle kunna använda på förökade lefnadskostnader, skulle belöpa sig till en ren obetydlighet, som de med ojemförligt mindre risk och föga mer besvär skulle kunna vinna genom en timmes förlängning af den dagliga arbetstiden.

Vi återkomma i det följande till detta förhållande, och anmärka här blott tills vidare, att vi nu endast sett kapitalförvärfvet under dess synpunkt af källa till materiella njutningar. Vi vilja ej dermed förneka rikedomens värde såsom medel till välgörenhet, och den höga moraliska tillfredsställelse som härflyter af en hederlig, välskött och framgångsfull affärsrörelse. En storartad frikostighet för höga ändamål kan endast utöfvas af den som förfogar öfver en stor samlad förmögenhet.

Om kapitalet i den politiska ekonomien och den allmänna föreställningen fått en alltför knapp och otillfredsställande definition, så är detta ännu mer förhållandet med arbetet. Det fins i hela samhället ingen som icke är arbetare, med undantag af den absolut oduglige som underhålles af andra, och den lilla klass som uteslutande lefver på en ärfd eller redan sam-

manbragt förmögenhet, men dessa båda klasser äro ett så försvinnande fåtal att de ej behöfva tagas med i beräkningen. Alla andra arbeta, antingen med handen eller med hufvudet eller med båda. För praktiska ändamål torde det vara nog att skilja arbetarne i tre klasser. Först komma då de som utan behof af något slags yrkesöfning endast verka med sina muskler. Också dessa äro fåtaliga, ty äfven den enklaste förrättning, såsom att bära bördor, gräfva diken och utföra andra jordbruksarbeten, fordrar en vana som förutsätter öfning, för att ej en massa muskelkraft skall utan ändamål bortspillas. Vidare följa sådana arbetare hvilkas yrke fordrar en särskild uppfostran af handen, ögat och öfriga sinnena och derjemte ett till viss grad uppöfvadt omdöme. Dit höra såväl handverkare i allmänhet som i synnerhet mekaniska arbetare, hvilka sysselsättas i de stora fabrikerna att öfvervaka, reglera och tillgodogöra maskinkraften. Slutligen komma tankearbetarne, hvilkas sysselsättning nästan endast fordrar andliga egenskaper. Hit höra, utom embetsmän af alla slag, läkare, sakkörare, författare och lärare samt alla som uttänka, leda och öfvervaka det mekaniska arbetet. Denna klass är icke strängt sluten och sammanfaller till en betydlig del med kapitalisternas.

Det är egentligen den andra kategorien man menar, när man talar om striden mellan kapitalet och arbetet; det är denna klass som bildar arbetsföreningar och gör *strikes*; det är bland dess medlemmar som den största nöden träffas och följaktligen bästa fältet för politisk agitation. Det är äfven om denna klass hr Arnberg talar, när han säger att af alla samhällsproblem som stå på dagordningen knappast något på ett mera befallande sätt påkallar en allmän uppmärksamhet än det som sysselsätter sig med den *moderna industriens organisation*, eftersom den hittills rådande efter hans tanke icke längre kan anses användbar. Det är också från denna klass och från dess organisationsplaner som de stora fråorna hota för de industriella staterna. Vårt fädernesland har endast mindre att befara af dessa kollisioner mellan rikedom och armodet, emedan ingendera delen hos oss förekommer drifven till sin ytterlighet, emedan känslan af klassfientlighet är långt mindre bitter, samt arbetarnes egen

bättre uppfostran och stillsammare vanor göra dem mindre tillgängliga för de upp-
viglande bearbetningar från det litterära pro-
letariatets sida hvilka dock icke heller här all-
deles uteblifvit. Men de allmänna tendenser-
na äro de samma öfverallt, och i den mån lan-
det går framåt i ökad folkmängd och ste-
grad fabriksindustri, skola vi äfven få en
starkare kännning af krigstillståndet, så vida
ej världen i allmänhet dessförinnan blifvit
så mycket klokare än nu, att den inser
det af vetenskapen så länge fruktlöst predi-
kade sammanhanget mellan intressen, hvil-
ka af okunnigheten och lidelserna hafva
blifvit utmålade såsom fiendliga.

De egentliga kollisionerna mellan kapi-
talet och arbetet härstamma från den tid
då de stora arbetsbesparande maskinerierna
började att allmännare användas, hvarige-
nom en mängd personer, hvilka förut varit
använda att åstadkomma sjelfva rörelse-
kraften, på en gång blefvo utan sysselsätt-
ning. Nu lärer oss visserligen både ve-
tenskap och erfarenhet, att den genom ma-
skinkraftens användning förökade produk-
tionen af nyttiga ting, som gjort dessa
saker ojemförligt billigare, och derigenom
tillgängliga för en vida större klass af för-
brukare, är en välgerning för mensklighet-
en, och att besparingen af människokraft
inom ett område alltid ger anledning till
nya behof af menniskoarbete inom ett an-
nat; men inga stora framsteg för menni-
skoslägtet i dess helhet göras utan stora
rubbningsar i det enskilda, och det vore få-
fångt att söka förneka de sorgliga följder
som de industriella uppfinningarne med-
fört för talrika klasser af arbetare, hvilka
genom dem blifvit satta ur verksamhet, och
för deras familjer. Kostbarheten af de nya
maskinerna har gjort det nödvändigt för
deras egare att hålla dem i oupphörlig
verksamhet, och denna nödvändighet har
blifvit stegrad genom konkurrensen mellan
de industriella anläggningarne, som ned-
satt vinsten af de i dem nedlagda kapita-
len till den minsta möjliga, och derigenom
tvungit arbetsledaren att till det yttersta
uppdrifva produktionsmassan, för att icke se
sin nettobehållning alldeles för mycket re-
ducerad. Följden har blifvit ett forceradt
arbete dag och natt, och då dertill kom,
att sedan rörelsekraften alstrades uteslutande
genom maskinerna, äfven barn och kvin-
nor blefvo användbara i fabrikerne, måste

staten inskrida och stifta tvångslagar till
att förekomma skadlig öfveranstängning
och hindra arbetarne att i grund förstöra
sin helsa, det enda kapital hvaröfver de
hade att förfoga. Denna inskränkning, som
ur teoretisk synpunkt sedd onekligen är
ett ingrepp i den menskliga friheten, var
i synnerhet nödvändig för att skydda det
uppväxande släktet och värna dess rätt till
den ounggängligaste undervisning. Öfver
allt har derfor lagstiftningen kommit emel-
lan, förbjudit nattarbetet för barn och kvin-
nor, mer och mer inskränkt arbetsdagen
för öada klasserna, och derjemte utfärdat
stränga föreskrifter, på det att barnens
skolgång icke måtte blifva försummad. De-
taljerna af denna allt mera skärpta lag-
stiftning höra icke hit; hr Arnberg har
redogjort för det väsentligaste deraf både i
England och i vårt eget land. Hufvudsak-
en är att både arbetare och arbetsgifvare
deraf funnit sig väl, ty oaktadt inskränk-
ningen i arbetsdagen hafva de förre icke
förlorat någon del af sin arbetsförtjenst,
och de senare hafva fått samma, om ej
större arbetsmängd utförd, emedan den
genom arbetsdagens förkortning förunnade
hvilan gjort arbetet mer intensift och
följaktligen ökat dess värde under de
färre timmar det bedrifves. Samhällets tvung-
na ingrepp i öfverenskommelsernas frihet
har således på detta område varit en väl-
gerning för alla parterna, och man kan
numera vänta att den allt mer vaknande
humanitetskänslan skall göra det öfriga.
Spår till ett sådant människovänligt sträf-
vande visa sig i flere riktningar, äfven
utanför det egentliga fabriksarbetet: man
unnar tjänstfolket i familjerna allt bered-
villigare några fritimmar, och man inskrän-
ker tiderna för bodhandeln och serveringen
på de offentliga spisningsställen, för att
bereda betjeningen på sådana ställen mer
tid till hvila och sjelfuppfostran, ett fram-
steg i mensklighet som villigt måste er-
kännas.

Men härmed är också samhällets rättmä-
tiga ingripande i aftalets frihet uttömd, och
alla försök å statens sida att inblanda sig
i fördelningen af produktionens vinster mel-
lan de produktiva krafterna, kapitalet och
arbetet, hafva endast ledt till förökade eländ-
en för det senare och betydliga förluster
för det förre. I trängre mening inskrän-
ker sig arbetarefrågan till fördelningen af

produktionsvinsten, och så har den äfven blifvit af hr Arnberg uppfattad. I stiftandet af frivilliga föreningar mellan arbetarne, till bevakande af deras gemensamma intressen gent emot kapitalet, ligger redan ett tyst erkännande af den grundsatsen att ingen lagstiftning förmår rättvist utskifta produktionens frukter mellan de krafter som medverkat till deras åstadkommande, och att den stigande andel deraf som de för sin egen del kunna taga i anspråk är beroende af deras egna bemödanden att inom den lagbundna samhällsordningen eröfra densamma. De hafva insett den stora sanningen att förening ger styrka, och deras rättighet att sluta sig tillsamman efter frivilligt aftalade bestämmelser har öfverallt i de civiliserade samhällena blifvit erkänd. De hafva börjat med att genom gemensamma uppoffringar försäkra sig mot sjukdomens, ålderdomens och den tvungna arbetslöshetens lidanden, samt på samma gång bereda sig utvägar att genom fortsatt själfuppföstran höja sin intelligens och sin sedlighet, för att äfven på den vägen söka gifva ett högre penningvärde åt sitt arbete. Ingenting kan vara lofligare än ett sådant bemödande, och man har derföre både här och annorstädes sett medborgare af alla samhällsklasser på allt sätt understödja och intressera sig för inrättandet af arbetareföreningar. Till denna fullt legitima och högst välgörande verksamhet hafva de svenska arbetareföreningarne hittills varit begränsade. Deras medlemmar hafva ömsevis understödt, uppmuntrat och uppfostrat hvarandra: de hafva stiftat sjuk-, begravnings- och nödhjelpskassor, genom hvilka mycken nöd blifvit afvärd; de hafva inrättat boksamlingar till egen förströelse och utbildning samt skolor för sina barns undervisning; de hafva stiftat konsumtionsföreningar, i den fullkomligt berättigade afsigten att nedsätta sina lefnadskostnader, och om de än icke alltid uppnått det omedelbara ändamålet, hafva de genom deltagandet i vården om gemensamma angelägenheter förvärfvat en icke förkastlig ekonomisk erfarenhet, som kommer dem till godo i deras enskilda yrkesdrift; de hafva genom underordnandet under fritt aftalade bestämmelser vunnit vana vid ordning och disciplin samt genom det sällskapliga umgänget en grad af förfining i skick och seder: med ett ord, de svenska arbetareföreningarne hafva, så

vidt det är oss bekant, i alla afseenden utöfvat ett välgörande inflytande på sina medlemmar.

Sådan har äfven i ganska vidsträckt mån varit frukten af de främmande arbetaresamfundens, men dessa hafva gått ett steg längre och genom sammanskott af pennningar satt sina medlemmar i stånd att för någon tid inställa sitt arbete, i ändamål att af industricheferna tilltvinga sig en högre aflöning. Då hela den moderna samhällsinrättningen hvilar på arbetets, aftalens och föreningens frihet inom de af lagen stadgade gränserna, måste man — med undantag för de tillfällen då arbetsinställelsernas ledare användt tvång, eller i några fall till och med öppet och upprörande våld, mot sådana personer som ej velat underkasta sig de diktatoriska uppropen — erkänna att arbetarne genom dessa s. k. *strikes* icke gått utöfver sin lagliga befogenhet att obehindradt disponera öfver sin tid och sina kroppskrafter. Så till vida har också hr Arnberg otvifvelaktigt rätt. Han erkänner emellertid med beredvillighet de ofantliga förluster som dessa företag bringat icke mindre arbetsgifvarne än arbetarne sjelfva, de många millioner arbetsdagar som derpå blifvit, ej blott onyttigt utan rent af skadligt förspilda, det mödosamt förvärfvade välstånd som genom dem blifvit tillintetgjordt, det oförsonliga hat och de vilda demagogiska lidelser som derigenom blifvit upptända; men han är icke lika säker att man derföre får betrakta arbetsinställelsen »såsom alltid endast ett vansinnigt förlösande af rikedom och arbetskraft». Så måste emellertid vi anse saken, emedan dessa handlingar äro i grund stridande väl icke mot den borgerliga lagen, men mot sanningens, erfarenhetens och vetenskapens lika vördnadsvärda lagar. Väl har icke denna sorgliga smitta ännu fått insteg inom vårt område, men vi anse det icke onyttigt, att våra fredlige och laglydige arbetare få öfvertyga sig att all *strike* endast länder till de arbetande klassernas egen skada, och det är denna bevisning vi skola bemöda oss att här i största möjliga korthet tillvägbringa.

På den frågan, huruvida arbetsinställelser verkligen bidragit att stegra arbetsprisen, behöfva vi icke här inlåta oss. Det är bekant att detta i allmänhet icke varit händelsen och att, der det i några enstaka fall för tillfället egt rum, ett prisfall följt,

så snart omständigheterna det föranlett, liksom det är all sannolikhet att i sådana fall då, genom tvungen öfverenskommelse, en stegring i arbetslönerna egt rum och bibehållit sig, denna förhöjning i alla händelser skulle hafva något senare inträffat af sig sjelf, till följe af kapitalets konkurrens, som verkar med nödvändigheten af en naturlag. Sammanräknar man emellertid alla följderna af dessa *strikes* med följderna utaf de af dem framkallade *lock-outs* eller arbetsgifvarnes åtgärd att tillsluta sina verkstäder, så stadnar förlusten med ojemförlig öfvervigt på arbetarnes sida.

Saken har emellertid en sida som de revolutionära arbetarne aldrig synas hafva betänkt, nemligen att på samma gång arbetet och kapitalet, så vidt man rätt förstår det, hafva alldeles enahanda intressen, så gifves det icke något gemensamt intresse för arbetare inom de olika yrkena. Arbetare i alla länder hota med en sammanfattning mot rikedom, och föreningen *l'Internationale* höjer sig redan såsom ett oäntligt rödt spöke öfver det mellersta Europa. Alla dessa arbetare kunna ega ett visst sammanhang, så länge det endast är fråga om att plundra en gemensam fiende, men så snart det blir fråga om att dela rofvet, är det inbördes kriget för handen. Saken är mycket enkel. Allt välstånd beror på ett sådant förhållande mellan utgift och inkomst att den senare betäcker den förra och lemnar öfverskott, men icke derpå att inkomsten ensidigt uppstegras i penningvärde. Om arbetarne af ett visst yrke kunde vara sig sjelfva nog, så vore det möjligt för dem att genom en strike åtminstone för en tid åstadkomma detta öfverskott, men det kan ej ske utan att de på samma gång förklara krig mot arbetarne i alla andra yrken, hvilka äro afuämne af deras arbetsprodukter. Om alltså landbruksarbetarne göra strike och dermed lyckas, tilltvinga sig högre dagspenning, så stiga prisen på jordbruksalster, och dermed lefnadskostnaderna för hela den arbetande

befolkningen. Antag då att byggnadsarbetarne följa exemplet och lyckas, så stegras hyrorna för arbetare af alla yrken. Komma derefter arbetsinstittelser vid väfnadsfabrikerna, så blir det svårare för arbetarne af alla klasser att med samma inkomster som förut skaffa nödiga kläder för sig och de sina, och det skall sålunda visa sig, att om ett yrke kan på arbetsinstittelse vinna en tillökning af till exempel en fjerdedel i sin egen dagspenning, förlorar det minst lika mycket på hvarje särskild utgiftspost som stegras till följe af samma åtgärd inom något annat yrke. Hvarje *strike* inom ett slags arbete är således ett fientligt hugg måttadt åt alla de öfriga. Muraren kan icke få bättre betalt för sitt arbete, utan att bagaren, snickaren, väfvaren och alla de öfriga få betala det. Långt ifrån alltså att det kan vara i murarens intresse att fördyra sitt arbete, genom att t. ex., såsom det skett på några ställen, förbinda sig att ej lägga öfver 1,000 tegel om dagen samt tvinga sina kamrater att handla på samma sätt, är det hans sanna nytta att frambringa det största möjliga mått af arbete — naturligtvis med minsta möjliga uppoffring för honom sjelf — på det andra yrkesmän må kunna lika billigt producera hvad han sjelf behöver köpa för afkastningen af sitt arbete. Sålunda blir hvarje arbetsinstittelse inom ett yrke en stöld från alla de öfriga, och en källa till inbördes krig mellan de olika yrkena, i stället att vara ett endrätgens band mellan dem alla.

Vi skola i ett följande nummer rycka sjelfva hufvudpunkten af arbetarefrågan närmare på lifvet och undersöka grunderna för vinstfördelningen samt de medel man föreslagit för att bilägga de stridande anspråken. Det torde då äfven blifva tillfälle att upptaga en sida af ämnet som hr Arnberg lemnat belt och hållet å sido, nemligen önskligheten eller nödvändigheten af inrymma de åt arbetaren af så kallade politiska rättigheter.

Till Sveriges Undervisnings-Statistik.

I vårt nummer för den 14 januari uttalade vi vår förvåning öfver det stora antal barn som uppfostras i enskilda läroanstalter, nemligen vid slutet af 1868 för

hela riket 42,298, och ensamt för Stockholms stad 9,882 mot 6,063 barn i folkskolorna. Vi yttrade en önskan att erfara något om dessa enskilda skolor och trodde

oss veta att åtgärder voro vidtagna för att samla bidrag till en enskild skolstatistik för Stockholm. Det var oss då icke bekant att en sådan statistik redan fanns i Öfverstyrelsens för Stockholms stads folkskolor underdåniga berättelse för 1868, som afgafs till kongl. maj:t den 19 juni 1869 och offentliggjordes samma år. Vi tillåta oss att ur denna statistik låna några af de märkligaste siffrorna.

Af »Skolor som underhållas genom skolafgifter (enskilda skolor)» finnas i hufvudstaden enligt denna berättelse omkring 100, med tillsammans 437 lärare och lärarinnor samt 2,742 elever af båda könen. Bland dessa anstalter förekomma *Statens Normalskola för flickor* med 21 lärare och 196 elever, *Vallinska Flickskolan* med 19 lärare och 67 elever, *K. Alins* pension för flickor med resp. 22 och 130, *F. Hammarstedts* med 19 och 104, *M. Schücks* med 12 och 86, Förberedande Elementarskolan för gossar (rektor *Staafs*) med 29 och 138, *G. E. Beskows* Goss-skola med 9 och 84, ända till sådana små skolor som endast räkna en lärarinna och 4 elever, samt sålunda stå på gränsen till den enskilda undervisningen.

En annan kategori är »Skolor som underhållas till en del af sällskap eller enskilde», med tillsammans 242 lärare och 4,064 elever. Till denna klass höra hufvudstadens småskolor, söndags- och aftonskolorna, Statsmissionens, Sällskapets för vaxelundervisningens befrämjande, Diakonissanstaltens, Frimurarebarnhusets, Borgare-, Handverks- och Kateket-skolor o. s. v. En annan rubrik: »Skolor som underhållas genom egna medel (donationer)», hvartill höra Kraftiska skolan, Murbäcks inrättning för fattiga flickor, Tyska lyceum m. fl. räknar tillsammans 19 lärare och 393 lärjungar.

Åter en annan tabell öfver »Skolor som underhållas helt och hållet eller till en del genom allmänna medel» redovisar 16 lärare med 393 lärjungar. Dit höra gardes- och Skeppsholmsförsamlingarnes, Tysta skolan, Allmänna Barnhusets m. fl. Slöjdskolan med 61 lärare och 1,490 elever upptages särskildt och kan strängt taget ej heller anses fylla en plats i den allmänna

folkuppföstran. Främmande trosbekännares skolor bilda en annan kategori med tillsammans 14 lärare och 156 lärjungar. Sist antecknas Elementarläröverken med 116 lärare och 1,780 elever. Sammanlagdt för alla dessa anstalter i hufvudstaden, utom den egentliga folkskolan 900 lärare och lärarinnor samt 10,948 lärjungar, oberäknadt dem som undervisas i Institutet för döfstumma och blinda, Navigations- och andra specialskolor, Teknologiska institutet, med flere inrättningar.

Ur den berättelse om hvad sedan sista riksdagen sig i rikets styrelse tilldragit som af h. ex. justitie-statsministern meddelades på rikssalen upptaga vi här följande siffror rörande den allmänna folkundervisningen. Vid 1869 års slut var antalet barn i skolåldern i hela riket 670,669. Deraf undervisades i fasta skolor 201,782 (1383 mer än 1868) i flyttande 153,445 (3,829 mindre än 68) samt, i småskolorna 171,925 eller icke mindre än 9,334 mer än året förut. Antalet småskolor är ökad med 132; af de flyttande är det minskadt med 69, hvilket naturligtvis är ett framsteg, men hvad som öfverraskar är att antalet af de fasta äfven är minskadt med den betydliga siffran 99, eller, om man jemför de båda sista berättelserna på rikssalen, med icke mindre än 174. Anledningen härtill är att söka deri, att i den förra berättelsens siffror ingingo Stockholms folkskoleklasser, hvilka hvar för sig räknades såsom särskilda folkskolor, med ett antal af 173, men i sista berättelsen är allt som rör hufvudstaden afskildt. Åtskilliga föregående felräkningar lära äfven hafva varit att rätta. Antalet församlingar som fått statsbidrag att höja skollärarelöuerna till minimum har ökat med 13, och af dem som fått sådant bidrag att höja dem öfver minimum med 144. Häre ligger således ett betydligt framsteg. Antalet församlingar som i anseende till fattigdom mottagit statsunderstöd för underhållande af sitt folkskoleväsende har deremot stigit från 430 till 459, hvilket är ett baksteg. Vi hoppas emellertid att de sista goda åren skola i detta ledsamma förhållande medföra en förändring.

Blick på pressen.

Den uppfattning af riksdagens arbete i försvarsfrågan som vi i föregående nummer uttalat, finna vi nu delad af den dagliga pressen i hufvudstaden. *Nya Dagligt Allehanda*, som förut med så mycken stränghet tadlat Första kammarens ensidiga tillsättning af utskotten och prisat Andra kammaren för ett motsatt förfarande, finner sig nu föranlåten att uttala sig på följande allvarsamma sätt:

Det af riksdagen i lördags tillsatta *försvarsutskottet* gifver icke anledning till synnerligt angenäma betraktelser. Vår förhoppning, att Andra kammaren skulle i denna fråga visa något tillmötesgående, gick icke i ringaste mån i fullbordan, och under det Första kammaren deri insatte några af sina förnämsta förmågor både i afseende på statsmannaegenskaper och militäriska yrkesinsigter, se vi från den Andra knapt mer än en enda ledamot med några framstående egenskaper för detta utskott. Utgången af valet inom den senare är sådan, att man nästan vore frestad att deraf draga den slutsatsen, att rotechällare-interesset inom densamma hade beslutit visa land och regering, att det, trotsande alla uppmaningar om nödvändigheten att skaffa oss ett verkligt försvar för vårt oberoende, icke bekymrar sig om något annat än sina knektekontrakt, utan gör allt beroende af huruvida rotechällarne kunna i form af gåfva få sin jords kapitalvärde förökadt. Man hade åtminstone hoppats, att desse herrar skulle i utskottet insätta någon medlem af ej så prononcerade åsikter i försvarsfrågan, t. ex. landshöfdingen Almqvist, som åtnjuter anseende för både insigter och humanitet och som hade kunnat tjena till motvigt mot de två medlemmar, som väl skola tjena till ledstjerner för de öfriga från Andra kammaren. Man hade då kunnat hoppas, att i fall det inom utskottet kunnat ådagaläggas att försvaret, utan att blifva bättre, blefve dyrare genom hvarje annat sätt att ordna det än det med indelningsverkets bibehållande, sådant ej hade varit sagdt för döfva öron, såsom nu blir fallet. Första kammaren visade sig så föga exklusiv, att den dötsatte åtminstone två personer, som visst icke dolt sin oppositionella ställning till regeringen och särskildt till krigsministern, och om man betraktar mot partiets inom Andra kammaren lista, så finner man här både hrr Mankell och Sven Nilsson i Österslöf upptagna tillsammans med så insigtsfälla män som hrr Almqvist, Mannerskantz, Palander, S. G. von Geijer och Åstrand. Det är ingen fråga om, att ju de, som jemte de två förstnämde inkommo i utskottet, äro förståndige, redbare och aktade män, som ganska väl häfda sin plats i kammaren; men säkert måste de sjelfva erkänna, att de finnas derstädes, som äro bättre vuxna en dylik utskottsplats.

Skola dessa val vara betecknande för utgången af landtförsvarsfrågan, så finge vi be-

reda oss på det hårda slag att icke heller vid denna riksdag komma ett tuppfjät framåt till dess lösning. Vi vilja dock ännu hoppas, att en bättre anda skall göra sig gällande inom kammaren under den tid, som återstår, innan frågan förekommer till slutligt afgörande. Så mycket är dock olyckligtvis säkert, att utskottets arbete knapt kan komma att medföra något annat resultat än det att sönderriva regeringens förslag, för att kanske i stället förväna oss med något nytt sinrikt förslag att skapa ett försvar utan några egentliga omkostnader. Der hrr Mankell och Sven Nilsson skola vara ledare, kan man i detta hänseende vänta sig allt. Möjligt är, att frih. De Geer skall kunna motväga deras inflytande till någon del, men några synnerliga förhoppningar våga vi icke sätta till till.

Om samma ämne yttrar *Aftonbladet*:

Beklagligen är utgången af valet i Andra kammaren sådant, att man har vida mera anledning att önska än att hoppas det någon god frukt skall kunna framgå af utskottets arbeten. De båda ledamöter, bland de af Andra kammaren utsedda, hvilka ega mera kända åsikter i det ämne, som föreligger till behandling och med afseende å hvilka man vet, att de besitta insigter i dithörande frågor, hafva båda genom framläggandet af egna förslag ställt sig i en afgjord oppositionell ställning till den kongl. propositionen, och de öfriga ledamöterna äro antagligen valda med hänsyn dertill, att de skola understödja de båda nyssnämndas meningar. Å andra sidan är det icke mycken utsigt till att Första kammarens ledamöter skola vinnas för hrr Sv. Nilssons och Mankells motioner, och det är således fara värdt, att utskottets verksamhet icke leder till annat resultat än hela frågans sönderslitande äfven denna gång och landets lemmande i samma hjälplösa belägenhet, hvori det för närvarande befinner sig med en ojemnt öfver landet fördelad stam och en föga eller intet öfverd beväring såsom arméns hufvudstyrka. Skulle det i utskottet lyckas att åstadkomma en antaglig kompromiss mellan de stridiga åsikter, som de särskilda kamrarnes ombud i detsamma kunde antagas representera, så skulle det mycket glädja oss; men, såsom nämnt är, ge valresultaten icke synnerligen anledning att hoppas något sådant.

Om det är sant, hvad vi af fullt trovärdiga personer hört uppgifvas, att bakom dessa sju ledamöter af Andra kammaren fins en välfärdskomité som leder åtgörandena, så kan man veta hvad man har att vänta, och arméorganisationen har då att spela alldeles samma rol vid denna riksdag som beväringensfonden och anslaget för arméns vapenöfningar vid den förra. En aning om ett sådant förhållande synes hafva bestämt Första kammarens amendement i afseende på utskottets uppdrag, för att

åtminstone undandraga det de extra anslagsfrågornas behandling. Man kan för öfrigt lätt föreställa sig att det icke är åt ledamöterna i utskottet, icke ens åt de två som anses krigskunnige, som taburetterna äro bestämda, ehuru de må anses goda nog att göra platserna lediga.

I *Nerikes Allehanda* meddelas några ganska tänkvärda »anmärkingar öfver vårt rättegångsväsende,» som inledas med följande ord:

En god och rättvis lag är endast en sådan lag, som grundar sig på det allmänna föreställningssättet om rätt och orätt, som står i harmoni med sederna och uppfattningen hos den tänkande och upplysta delen af nationen. En god lag är icke alltför hård i sina straffbestämmelser, men den är skyndsam i sina verkningar; deri ligger en stor del af dess betydelse.

Författaren betraktar derefter lagskipningens »tre stora strömfåror» civilprocessen,

kriminalprocessen samt exekutions- och utsökningsväsendet. I afseende på den första anmärkes långsamheten, beroende af de alltför få häradsstingen och den alltför långa stämningstiden, äfvensom de långa uppskofven med svaromåls afgifvande, bevisnings förebringande och doms afkunnande, den ouödigt utsträckta tiden för vads fullföljande i hofrätt o. s. v. Författaren önskar införandet af svenska benämningar och förenkling af rättegångssättet, för att ej tvinga menige man att kasta sig i händerna på saksförare, »hvilka, för att bereda sig förtjenst, söka att för parterna framställa saken på det mest invecklade och svårlösta sätt.» Slutligen göras också anmärkingar mot skyldigheten för klagande part att erlagga vadeskilling och fordras att domaren skall aflönas af staten, utan de rättsökandes betugande.

Strödda underrättelser.

Opinionstillverkning i Frankrike.

För de lidanden som nu i så rikt mått öfvergå Frankrike bär dess talentfulla men samvetslösa tidningspress till icke ringa del ansvaret. Det har äfven ibland den funnits hederliga skriftställare som sagt sin mening utan biasigter, men dessa hafva i alla tider hört till undantagen, och det är ingen orättvisa, om man säger att *opinionen* i Frankrike till stor del varit en handelsvara, som tillverkas och säljes för den mestbjudandes räkning. Opinionsfabrikanterna äro ett slutet skrä, för hvilka det egna intresset är hufvudsaken. De hafva vissa yrkesreglor som alla underkasta sig, och den stränga sammanhållning som fattas deras arméer finnes på publicistklubbarne, isynnerhet på *Café Madrid*, som var oppositionspressens högkvarter under kejsardömet.

Café-Madrid-klubben var en makt, med hvilken makten i Tuillerierna icke faun sig för god att underhandla, genom personer, sådana som araben *Pharaón Florion*, mr *de Vilmessant* och andra. Den förre föfogade öfver några och 70 tidningar i provinserna, d. v. s. hade der monopoliet på opinionstillverkningen genom de korrespondensartiklar han i Paris lät förfärdiga af sina arbetare; den senare, egare af *Figaro*, hade vandrat genom alla politiska

läger och var alltid färdig att bistå den som bäst betalade hans tjänster. Ollivier's ministér, som gerna ville bevara skenet af politisk oskuld, köpte oppositionspressen »på tid»; det var isynnerhet under första delen af Maj, vid tiden för det kejsarliga plebiscitet som handräkning behöfdes, och såsom man vet utblef den icke heller. Blad såsom *Gaulois* afbröto på en gång utan all synlig anledning påbörjade oppositionsartiklar, medan andra, mindre noggranna, för en kort tid mottogo artiklar direkt från inrikesministären. En gång hade *Figaro* råkat i strid med *Chevandier de Valdrôme* om priset på ett handtag; redaktören fordrade plats för en släkting i en af regeringsbyråerna, och ministern menade att han tyckte räkningen redan vara klarerad. *Vilmessant* lofvade då att det skulle bli annan ton i *Figaro*; han sammankallade på sin praktfulla villa i Enghien sin talrika redaktionsstab, och redan följande dagen förvånades Paris öfver ett tillkännagifvande i *Figaro*, att han sålt bladet med dess 60,000 abonenter till ett republikanskt sällskap, bestående, af de 1,500,000 personer som i Paris röstade *nej* till plebiscitet, för 1½ million à 1 franc per aktie. Tidningen kallades nu *Figaro républicain*, och artiklarne voro sådana att de rödaste republikanska bladen *Rappel*, *Réforme*, *Mar-*

seillaise m. fl. voro färdiga att spricka af harm att se sig öfverbjudna. Figaro afsatte den dagen 200,000 exemplar, irikesministären darrade af förskräckelse, och Valdrôme skyndade att erbjuda Vilmessant det fordrade priset, och ändå mer, om han ville låta köpet återgå. Tidningsfursten hade vunnit sitt spel.

Sådana finter hafva alltid haft parisarnes stora bifall, och det var genom ingenting annat som *Victor Noir*, det bekanta offret för Pierre Napoleon's revolver, förvärfvat den lilla popularitet han åtnöt. Han var förofrigt, liksom Fonvielle och andra beryktade radikaler, helt simpelt en »murfvel», som tog lifvet lätt, och när han förtjenat några francs, lika godt i hvilken tjänst, icke var sen att afsätta dem, lika godt på hvilket ställe.

Den lille *Victor Noir* var egentligen endast en liten teaterskandalrapportör hos *Figaro*; huru han kommit bland republikanerna, kunna vi ej upplysa. Nog af; dethörde under den sista tiden af kejsardömet till goda tonen att vara liberal, derigenom hade man sina entréer hos de liberala bladen, och kamaraderiets mäktiga hjälp var nog att åt den eländigaste stackare förläna skenet af en förföljd Aristides, allenast han sutit en vecka i *S:te Pélagie*, det bekanta korrektionsfängelset, hvilket då för tiden visade så utmärkt gästfrihet mot tidningsskrifvarne af andra och tredje rangen.

Sedan *Victor Noir* gaf *Figaro* på båten, måste han lefva på sina egna tillgångar, och dessa voro icke stora. Men han hade en talent att uppfinna lockande titlar, och den var alldeles nog att för en tid göra hans lycka. Rochefort's *Lanterne* hade nyss blifvit förbjuden, och i dess följe plägade om lördagarne, hos bokhandlarne på boulevarderna och i tidningskioskerna, utdelas en mängd röda pamfletter, som lästes ett ögonblick och dagen derpå voro lemnade åt glömskan. Nu var det konsten att hitta på något appetitligt.

En vacker lördag uppträdde han med *Le Pilon* (skampålen) ett litet kvartblad, som skulle utkomma en gång i veckan, och som för bättre effekt trycktes med röda bokstäfver. Innehållet var naturligtvis värdt det minsta möjliga, fastän numret kostade en half franc. Af *Pilon* utkommo tre nummer; publiken var redan trött och

fordrade ombyte. Då uppträdde *Gazette Javanaise*. Det var för ögonblicket ett jargon på boulevarderna att tala ett slags rotvälkska, bestående deri, att man efter hvarje stafvelse insköt ordet *java*, en snillrik uppfinning hvartill motstycken icke saknas i våra barokamrar. På detta jollerspråk utgafs tidningen *Javanaise*, och den åtnöt fulla tjugofyra timmars odödlighet, men recetten var god, och *Noir* kunde lefva lika många dagar på afkastningen af sin uppfinning.

Men nu gälde det att åstadkomma något stort och derföre anlidades det väl organiserade puff-systemet bland alla kamraterna. En måndag bragte *Figaro* den hemlighetsfulla underrättelsen, att ett nytt publicistiskt företag var å bane, som skulle innehålla högst märkvärdiga saker. Tisdagen kom *Gaulois* och förklarade att ryktet var grundadt, men att det icke varit utgifvaren möjligt att i Frankrike finna någon boktryckare djerf nog att befordra de märkliga meddelandena till allmänheten. Om onsdagen kom åter *Figaro* med den upplysningen att bladet skulle utkomma i det fria Brüssel; torsdagen förklarade *Gaulois*, att man förtalat Frankrike och att det i Paris verkligen fans en boktryckare modig nog att egna sina pressar åt ljusets, sanningens och frihetens heliga sak, och fredagen omsider förmälde de båda organerna, att dagen derpå skulle den väntade tidningen *La Gazette secrète* utkomma, men af nödig försigtighet inlagd i försegladt omslag.

En så konstfullt och planmessigt anlagd puff motstår ingen parisare, och det spirituella folket glömde alldeles bort att en hemlighet i rött papper, som hvar och en kunde köpa sig för en franc, icke alls var någon hemlighet. *Noir* hade emellertid räknat rätt, och i en handvändning voro mer än 50,000 exemplar afyttrade. Innehåll och tryck kostade naturligtvis en obetydlighet, och uppfinnaren har all anledning att vara nöjd med det mottagande som hans däligena qvickhet funnit i den fransyska hufvudstaden.

Nationalhatet och engelsmännen.

Vi svenskar äro icke precis obekante med hvad nationalhat har att betyda, och om vi också äro på väg att alldeles glömma våra egna erfarenheter i den vägen, så på-

minnes likväl i allmänhet den generation som nu befolkar Europa på ett alltför förfärligt sätt om ett sådant hats och den ärflika afundens följeslagare, jern och blod, rof och mord, för att någonsin glömma dem. Icke ens England, den *quand-même* neutrala makten på de isolerade öarne, skall kunna glömma våra dagars lärdomar beträffande mensklig svaghet och mensklig ondskas, om det också affekterar att ha förgätit hurusom vingslagen af nationalhatets demon förut äfven ljudit i dess öron. Hvad Storbritanniens folk upplefvat i den vägen är emellertid till sina detaljer mindre känt, och det torde derföre intressera våra läsare att erfarå något derom.

Poeter och balladskrifvare äro de som förnämligast bidragit till dessa internationella antagonismer. De äro måhända mindre inflytelserika nu än fordom, sedan pressen börjat utföra en stor del af deras arbete medelst artikelskriftstället; men det är emellertid hos dem vi finna källorna till de ärflika känslor af hat hvilka öfver världen nedkallat så grymma olyckor och som ännu äro långt ifrån utsnade. Då den normandiske minnesångaren Taillefer i slaget vid Hastings ryckte fram i spetsen för Wilhelms armé, sjungande sånger om Carl d. Store och Roland, stärkte han utan tvifvel sina landsmäns öfvertygelse att alla andra än det normandiska folket voro gemena hundar. Och den engelske poeten Drayton låter i sin ballad om slaget vid Agincourt förstå, att fransmännen äro mycket tarfligt slödder i jmförelse med engelsmännen. Dibdins och andra engelska poeter från äldre dagar voro lika oförskämde, då de talade om den »skrytsamme fienden», som i vår tid tyskarne, då de tala om samma franska folk. Den poesi som föddes och fostrades på gränsen emellan England och Skotland gjorde att de båda grenarne af den anglosaxiska racen lågo i lufven på hvarandra århundrade efter århundrade. För hundra år sedan framställdes i England skotten både i tal och skrift såsom en smutsig och gemen landstrykare, och till och med än i dag kan man på de gamla slagfälten vid gränsen observera en viss retlig afund emellan skottar och engelsmän. De missnöjde irländarne sjunga smådesånger, den ena värre än den andra, om engelsmännen. En ballad af den ena racen, kastad lik en utmaning i ansigtet på den

andra, är understundom en samlingspunkt för passionerna, liknande en armés fana, der striden brinner vildast. Den sprides likt en låga från mun till mun, från själ till själ. Böcker glömmas, men en sång blir ihågkommen.

Emellertid äro dessa patriotiska sånger icke det enda som förmår en nation att förtala och tänka illa om andra nationer. Så gå från far till son, vissa traditioner hvilka man värddar såsom »bidragande till att vidmakthålla nationalkänslan», och som dock utgöra den gröfsta skymf mot andra folk. Äfven härutinnan hq engelsmännen syndat icke så litet. Under lång tid var det deras vana att med det yttersta förakt tala om fransmännen såsom ett dvärgaktigt, vanslägtadt, fegt, fult, omoraliskt, ateistiskt folk — blotta grodätare, hvilka dock voro skapade att sjelfva bli uppätne af engelsmännen; att en engelsman med lätthet kunde göra af med fem fransmän, var en trosartikel intill mycket sent datum. Modren lärde den åt sitt barn på knäet, och gossarne i skolan inhemtade den som en del af sin uppfostran. Fransmännen å sin sida inbillades att engelsmännen äto rätt kött, sålde sina hustrur på torgen och aldrig talade ett ord utan att svära två. Talbot, den engelske befälhafvaren i Henrik IV:s dagar, var hela generationer igenom den buse med hvilken franska ammor skrämde barnen, och senare gjorde »Marlbrook» samma tjeust, om också icke fransmännens glada lyne kunde underlåta att, såsom i många andra fall skett, göra narr af busen. — Man behöfver blott erinra sig den roliga visan »*Marlbrook s'en va-t-en guerre*». — Det är ej lång tid sedan engelska ammor gjorde Napoleon till en fullkomlig varulf. De kallade honom Bony, hvilket nästan låter som ett smeknamn, och som de förmodligen använde af samma diplomatiska skäl som vår allmoges kallar vargarne för »guldfötter». De intryck som sålunda framkallades i ungdomen blefvo i livets senare del utplånliga. Ser man igenom någon gammal samling engelska karrikaturer, finner man att alla utlänningar, men i synnerhet fransmännen, i dem framställas såsom eländiga uslingar. Äfven högre afdelningar af litteraturen brukades till detta ovärdiga ändamål, och med få ord sagdt, hvarje inflytande som möjligen kunde användas för att hålla engels-

männerna i en feber af hatfullhet och ond-ska mot andra folk, har äfven blifvit mycket samvetsgrant begagnadt. Detta gäller dock äfven de flesta andra nationer, vare sig att de egt verkliga skäl till att vara missnöjda med något annat folk eller icke. Den allt mera spridda uppfostran, och den större lättheten för att göra resor, som nyare tider erbjuda, ha gjort sitt till för att i någon mån mildra denna vana; men att riktningen i menniskolyttnet är ännu kvar, det finner man hvarthän man vänder blicken, till slagfälten i Frankrike, till feuer-nas manövrer, eller mot de moln som hota i vester, på grund af den väl ännu icke i glömska fullt begrafna Alabamafrågan.

Planeten Venus's passage förbi solen år 1874 sysselsätter redan astronomen såsom en mycket intressant tilldragelse, hvilken kan gifva anledning till flere högst viktiga resultat. Särskildt har den engelska regeringen lemnat den »kunglige astronomen» ett ytterst rikligt anslag för detta ändamål, så att han blifvit i stånd att utrusta fem olika observationsstationer med de fullkomligaste tuber, ur och andra erforderliga instrument. Dertill sysselsätter man sig redan i vetenskapliga kretsar med den frågan, om vid observationerna af denna företeelse äfven fotografi och spektroskopi skola användas. — De fem observationsstationerna äro så fördelade, att några af dem äro belägna i den sydliga hälften af jordklotet och andra på höga nordliga breddgrader. Engelska regeringen läser dessutom, då tidpunkten för passagen infaller, ställa ett erforderligt antal krigsskepp till vetenskapsmännens och instrumentens transporterande. Mången torde anse dessa omkostnader för iakttagelser af en planets passerande förbi solskifvan såsom ett oerhördt och oberättigadt slöseri; men förhållandet är att hvarje passage af en planet förbi en annan himlakroppskifva är för astronomien ett faktum af allra största betydelse, ty det gifver vetenskapen ett mått för solens afstånd, för ljusets hastighet, och en hållpunkt för lösande af fysikens viktigaste frågor. Våra optiska och matematiska instrument äro nu så noggranna, att man af de vetenskapliga iakttagelserna kan vänta den största möjliga fullkomlighet och pålitlighet.

Parfymämnet i blommor. Det ser ut som om de beståndsdelar af vegetabiliska ämnen, hvilka afficera smak- och luktsinnena nästan vore af en lika eterisk natur som sjelfva ljuset. Åtminstone är deras verkan utomordentligt stor i förhållande till den massa materia som de innehålla. Man behöfver blott tänka på Cayennepepparn. Några korn af densamma äro tillräckliga för att krydda en hel tallrik soppa, och ändå, om man upptager de på tallrikens botten kvarliggande kornen, skall man finna, att de förlorat litet eller intet af sin vigt men väl sin smak. Det ämne som inverkat på smaksinnet har tagits ur de små pepparkornen, men dessa ha icke derföre blifvit märkbart lättare, och man kan deraf draga den slutsats, att nämnda ämne trots sin starka verkan varit försvinnande litet till sin volym och ringa till sin vigt. Ännu mera i ögonen fallande är förhållandet med det luktande ämnet hos blommorna, såsom af den franske kemisten dr Millon's försök bevisas. Denne har nemligen lyckats att medelst användande af eter upplösa all i väluktande blommor befintlig parfym jemte en mängd åtföljande vax, fett, olja och färgämne. Genom eternas afdunstning får man alla dessa ämnen i fast form. De innehålla nu all den parfym som förut förefans i blommorna. Det fasta ämnet doftar starkt af aldeles samma väl-lukt som blommorna och kan i flera år förvaras i öppet kärl, utan att välukten försvinner. Läger man denna i fast form framställda parfym i sprit, upplöser denna allt det aromatiske ämnet, jemte en del af fett och oljan samt färgämnet. Den fasta massan, som nu saknar all lukt och hvars vigt blott utgjorde en tusendedel af blommornas, förlorar genom aromämnet och oljans bortgång endast en hundraedel af sin egen vigt eller en hundra-tusendedel af blommornas. Aromämnet och oljan tillsammans väga således endast en hundratusedel af hvad blommorna väge, och med kändedom deraf att det i spriten upplösta växtfettet, oljan m. m. måste vara jemförelsevis betydligt tyngre än det aromatiske ämnet, kan man antaga att detta senare blott väger en milliondel af hvad blommorna ur hvilka det blifvit hemtadt ursprungligen väge.

Man finner att man här råkat in på en kvantitet hvars litenhet är nästan ofattlig för oss. Blott en milliondel, eller kanske

mindre af hvad en törnros väger, är vigten på det ämne som förorsakar dess ljuftva doft. För att få detta förhållande att klarare framträda för vår uppfattning, kunna vi föreställa oss att vi ha en vanlig liten tumshög parfymflaska fylld med det ämne som gifver lukten åt caudecologne. Nåväl, hålla denna lilla flaska i tio tusen kannor sprit, och ni har med detsamma tio tusen kannor vanligt starkt caudecologne. Men ni kan måhända icke göra er ett riktigt begrepp om hvad en så stor kvantitet caudecologne vill säga: tänk er då, att ni hvarje dag använder en halfbutelj af denna parfym, och ni skall ändå ha caudecologne i hela ert lif: ja, edra efterkommande kunna äfven hushålla med caudecologne på samma sätt som ni, under loppet af omkring tvåhundra år. Så mycket parfymämne innehölls i den lilla flaskan!

Man finner att om hvad som uppfattas af vår lukt och vår smak icke rent af utgöres af ovägbara ämnen liksom etern, hvilken bär ljusets och elektricitetens vågor, så är det dock bra nära att så är fallet. Vårt begrepp kan, såsom vi visat, knapt fatta dem annat än som inponderabla, men våra smak- och luktnerver upptäcka dem lika lätt som ögat uppfattar ljuset, örat luftens dallringar och känseln de materiella föremålen i sjelfva deras omedelbarhet.

Fotografien som sigillgravör. En tysk fotograf har nu hittat på att gifva sina kunder tillfälle att sända porträtter i lack till sina korrespondenter och att medelst lackafbilder af sig sjelfva placera under sina namn lagligen bekräfta dessa, såsom hittills helt simpelt skett medelst anbringandet af vanliga sigill under namnet. Proceduren beror på en egenskap som besittes af en blandning af dubbelt kromsyradt kali och gelatine, att blifva olöslig i vatten då den utsättes för solljuset. Ett vanligt porträtt, af en för ett sigill passande storlek, tages och öfverföres derefter på en hinna af nyss anförda blandning. Hinnan lägges derefter i vatten, och alla de delar på hvilka ljuset icke inverkat svälla upp, medan de som varit utsatta för solljuset, således sjelfva porträttet, förbli oförändrade. För att förvandla detta porträtt till ett sigill, behöves endast att taga gipsaftryck af detsamma och af detta aftryck en elektrotypisk

afbildning, hvilken sedermera försedd med skaft användes såsom sigill. Blandningen af dubbelt kromsyradt kali gör för öfrigt underverk i flera riktningar; den ligger till grund för alla fotolitografiska och fototypiska processer. Den som först upptäckte denna blandnings egenskaper förtjänade ett monument, ehuru det är svårt att säga om det först var mr Ponton, M. Becquerel eller mr Talbot, af hvilka den andra i ordningen är fransman, de båda öfriga engelsmän.

Det bayerska ölet. Medan vi ofta nog här i Sverige höra klagomål öfver att den eller den ölbryggarens produkt icke längre är god, äro i Baiern, detta öls hemland, dylika klagomål okända. Det är dock mindre underligt. Bryggning af öl är der en vetenskap, ett ämne för särskild teknisk uppfostran. I München och Augsburg har man skolor, i hvilka hvarje detalj af bryggningsproceduren läres teoretiskt och praktiskt, och från dessa utsändas hvarje år hundratals lärjungar. Förmodligen äro de hvilka förestå våra bayerska bryggerier äfven dylika Gambirini öfversteprester, införskrifna från det stora fäderneslandet, men hvad hjälper det, då icke hela den öfriga personalen på bryggerierna eger deras kunskaper och vana? Det minsta lilla misstag af en underordnad person kan förstöra hela brygden. Det är snarare underligt att vi hafva godt öl så ofta som fallet är.

Innehåll:

	Sid.
Politiska rättsfrågor	81.
Arbetare-frågan. I	84.
Till Sveriges undervisningsstatistik	89.
Blick på pressen	91.
Strödda underrättelser:	92.
<small>Opinionstillverkningen i Frankrike. Nationalbatet och engelsmännen. Planeten Venus passage förbi solen. Parfymmeriet i blommor. Fotografien som sigillgravör. Det bayerska ölet.</small>	

Anmälan.

Prenumeration å **Samtiden** kan ske på postkontoren, hos bokhandlarne och i Stockholm på utdelningsställena för tidningar. Priset för helt år 10 rdr, för halft år 5: 50, för kvartal 3 rdr, postarvodet för landsorts-prenumeranter inberäknadt.

OBS. *Alla meddelanden rörande Veckoskriften ställas till Expeditionen af Samtiden, N:o 28 Norra Smedjegatan, kontoret 1 tr. upp.*